

**INTERNATIONAL
ARCHITECTURE
BIENNALE
ROTTERDAM**

MAKING CITY

5^e Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

april 2012

CALL FOR PROJECTS

De 5^e IABR roept op tot de inzending van projecten die innovatieve antwoorden bieden op de huidige urgente stedelijke uitdagingen. Locale, regionale en nationale overheden, culturele organisaties, onderzoekers, ontwerpers en alle andere partijen worden uitgenodigd om ontwerpprojecten in te dienen die de bestaande interactie tussen politiek, planning en ontwerp herdenken.

Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam

De Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR) is opgericht in de overtuiging dat architectuur van publiek belang is. Als onderzoeksbiënnale agendeert de IABR aan de hand van toekomstgericht (ontwerp)onderzoek urgente maatschappelijke vraagstukken. Het verbindt daarbij de disciplines architectuur, landschapsarchitectuur en stedenbouw in onderzoek, ontwerp, publieke dialoog en presentatie. De tentoonstellingen, publicaties, conferenties, films en seminars bieden een platform voor innovatie en uitwisseling tussen professionelen, beleidsmakers en burgers, en tussen Nederlandse en internationale expertise.

5e IABR: Making City

Uitgangspunt van de 5de IABR, getiteld *Making City*, is dat de massale en wereldwijde verstedelijking ons onvermijdelijk dwingt om de manier waarop we steden besturen, plannen en ontwerpen, te herdenken. De aanhoudende verstedelijking betekent dat het 'maken van stad' één van de meest cruciale en directe (politieke) instrumenten is om antwoorden te vinden op maatschappelijke uitdagingen.

Aangezien onze huidige planningsprincipes en procedures binnen de bestuurlijke context van de natiestaat zijn ontwikkeld, leiden zij echter steeds minder of niet tot pertinente antwoorden op de sociaal-economische, ecologische en andere uitdagingen die zich in de stedelijke ruimte manifesteren. Steden, metropolitane regio's en nationale planningsautoriteiten zetten dan ook steeds vaker vraagtekens bij deze geïnstitutionaliseerde planningsprocessen en zoeken naar meer effectieve instrumenten voor het 'maken van stad'.

De 5^e IABR: *Making City* richt zich om die reden op 'politiek-ruimtelijke innovatie projecten' die de huidige relatie en interactie tussen politiek, planning en ontwerp herdenken om op die manier pertinentere antwoorden op stedelijke uitdagingen te ontwikkelen. Het ontwerp wordt daarbij niet louter 'oplossend' ingezet aan het einde van het planningstraject, maar 'sturend' bij het concipiëren en uitwerken van alternatieve politieke en planologische principes. Door stedelijke vraagstukken, politieke besluitvorming en ontwerp op een directe en interactieve manier aan elkaar te verbinden, wil de 5^e IABR passendere samenwerkingsvormen van allianties, ontwerp instrumenten en *governance* stimuleren.

Emblematische Test Sites en CounterSites

In nauwe samenwerking met lokale overheden en partners initieert en coördineert de IABR zelf drie innovatie trajecten op drie emblematische "Test Sites" in Rotterdam, Istanbul en São Paulo. De Test Sites binnen elk van deze steden zijn exemplarisch voor drie belangrijke evoluties en uitdagingen die het herdenken van het planningsstelsel noodzakelijk maken.

Parallel daaraan lanceert de 5^e IABR deze *Call for Projects* om lopende, reeds voltooide of spoedig te starten processen en projecten te identificeren waarbij de doelstelling om de relatie tussen (stedelijke) politiek, planning en ontwerp te herdenken een rol speelt: "CounterSites". *Making City* wil op die manier als toegepast onderzoeksproject een platform bieden aan een brede uitwisseling en gezamenlijke kennisontwikkeling tussen politici, planningsdiensten, onderzoekers, ontwerpers en andere partijen.

Wat is een CounterSite?

CounterSites zijn in deze context planningsprocessen, stedenbouwkundige studies of onderzoeken ter inspiratie van politici of overheid, ontwerpstudies, en alle overige innovatietrajecten en -processen die:

- inzetten op het aanscherpen of herdenken van de bestaande relatie tussen politiek, planning en ontwerp, met het doel meer pertinente antwoorden te formuleren op één van de drie emblematische planningsuitdagingen (zie *5e IABR: Making City* verderop in het document);
- daarbij vertrekken vanuit een concrete stedelijke transformatie, evolutie, uitdaging en/of site;
- daarbij professionele ontwerpbureaus (bij voorkeur samen met andere experts) en het ontwerp een sturende rol toedichten;
- niet blijven hangen bij de ontwikkeling van ideeën maar een stap verder gaan door de innovatieve ontwerpprincipes en de huidige voorwaarden voor 'stad maken' daadwerkelijk te testen (juridisch, politiek, bestuurlijk, etc.);
- publieke presentatie en debat als integraal onderdeel van het proces beschouwen, inclusief de productie van de daarvoor benodigde bouwstenen (maquettes, perspectieven, film, etc.).

Wat betekent deelname als CounterSite?

Deelname aan de 5^e IABR als CounterSite betekent dat het project onderdeel wordt en bijdraagt aan het onderzoeks- en ontwikkelingstraject van de 5^e IABR en daarmee onderdeel wordt van de hoofdtentoonstelling van de 5e IABR in het NAI in Rotterdam, in het voorjaar van 2012.

De ontwikkeling van het CounterSite project blijft daarbij de verantwoordelijkheid van de indienende partij.

Deelname aan de 5e IABR houdt o.a. in:

- uitnodiging tot deelname en presentatie tijdens één of meerdere momenten van kennisuitwisseling en -ontwikkeling waar de Test Sites en geselecteerde CounterSites gezamenlijk zullen presenteren en debatteren over het centrale thema van de 5e IABR en de drie centrale planningsuitdagingen (zie *5e IABR: Making City* verderop in het document);
- uitnodiging tot deelname aan de hoofdtentoonstelling van de 5^e IABR, die op 13 april 2012 in het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) opent;
- De CounterSite wordt opgenomen in de catalogus van de 5^e IABR;
- CounterSites worden eventueel opgenomen in andere uitingen van de 5^e IABR, zoals publicaties en de openingsconferentie.

Procedure en planning

Een voorlopige procedure en planning voor de samenwerking tussen de IABR en de geselecteerde CounterSites staat hieronder uitgewerkt. Afhankelijk van de typische bij een biënnale horende dynamiek is het mogelijk dat bepaalde onderdelen veranderen, worden toegevoegd of komen te vervallen.

- 1 april 2011 12:00 uur: deadline voor het indienen van CounterSite dossiers.
- Het Curator Team van de 5^e IABR zal vervolgens een selectie van CounterSites maken en uiterlijk 22 april 2011 krijgen de geselecteerde CounterSites een brief met verdere informatie, inclusief een overzicht van de richtlijnen en voorwaarden en een eenvoudig voorstel voor overeenkomst.
- In het najaar van 2011 worden door de IABR één of meerdere momenten van uitwisseling en kennisontwikkeling georganiseerd. De CounterSites nemen deel aan deze uitwisseling tussen politici, planologen, onderzoekers en ontwerpers.
- De IABR communiceert tijdig over het *format* en de parameters van het tentoonstellingsconcept en het tijdschema voor de aanlevering van materialen voor de verschillende vormen van output (tentoonstelling, publicatie, communicatie, etc.).
- Uiterlijke ontvangstdatum in Rotterdam voor materiaal voor de tentoonstelling: 1 maart 2012.

De IABR is uitsluitend en alleen verantwoordelijk voor de organisatie en productie van bijeenkomsten/workshops, publicatie(s) en de tentoonstelling.

De deelnemende CounterSites zijn onder meer verantwoordelijk voor de productie van het in te zenden materiaal, voor de verzending van het materiaal naar de tentoonstellingslocatie en voor de verzekering tijdens het transport.

Een uitgebreid overzicht van de richtlijnen en voorwaarden, inclusief de verantwoordelijkheden van de deelnemende CounterSites wordt toegezonden na selectie.

Hoe in te dienen?

Om mogelijk geselecteerd te kunnen worden als CounterSite dient **voor 1 april 2011 12:00 uur** een document ingestuurd te worden van maximaal 3 A4 pagina's, eventueel aangevuld met bijlagen, waarin ten minste de volgende informatie is opgenomen:

- titel en korte omschrijving van het project of planningsproces, met indicatie van de stand van zaken (beëindigd, lopend, te initiëren);
- relatie tot het vertrekpunt *Making City* en tot één van de drie centrale planningsuitdagingen die door de IABR zijn geïdentificeerd;
- omschrijving van het proces, de methodologie, de rol van het ontwerp en de ontwerper, en het beoogde eindproduct of resultaat (inclusief een planning);
- beschrijving van de alliantie die het project of planningsproces aanstuurt (inclusief indicatie van de contactpersoon voor de IABR);
- indicatie van de (mogelijke) ontwerpers en ontwerp bureaus die betrokken zijn of zullen worden;
- een indicatie van de bestaande en geplande output en producten (maquettes, films, website, etc.) gerelateerd aan het CounterSite project;
- alle relevante (adres) gegevens van degene die namens de indiener(s) verantwoordelijk is voor de inzending.

Praktische informatie

Deadline: 1 april 2011 12:00 CET
Stuur uw document naar: CounterSites@iabr.nl
Contactpersoon IABR: voor vragen omtrent de procedure kunt u contact opnemen met Vivian Zuidhof via vivian@iabr.nl

Uiterlijk 22 april 2011 ontvangen de geselecteerde CounterSites een *brief* met verdere informatie.

5^e IABR: Making City

Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR)

De Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR) is in 2001 opgericht als een internationale researchbiënnale in de overtuiging dat architectuur en stedenbouw van groot maatschappelijk belang zijn.

De belangrijkste doelstellingen van de IABR komen voort uit die overtuiging:

- als platform draagt de IABR de overtuiging uit dat de architectuur kan en moet willen bijdragen aan het oplossen van belangrijke maatschappelijke vraagstukken;
- als researchbiënnale wil de IABR serieus en langlopend onderzoek koppelen aan actuele stedenbouwkundige agenda's, onder meer – maar niet exclusief – in zijn vestigingsplaats Rotterdam;
- als cultureel ondernemer wil de IABR nationaal en internationaal projecten bevorderen en waar mogelijk helpen of doen realiseren die noodzakelijk, concreet en uitvoerbaar zijn.

Achtergrond *Making City*

Voortbouwend op twee 'thematische' biënnales over de stad, *POWER—Producing the Contemporary City* (2007) en *Open City: Designing Coexistence* (2009), zet *Making City* (2012) in op de noodzakelijke innovatie in het 'maken van stad', van het ontwerpmatige tot het politieke.

Dat de wereld razendsnel verstedelijkt is zeker bij specialisten een gekend fenomeen. Vaak wordt vooral gewezen op de verstedelijkingsprocessen in Zuidoost Azië, Afrika en Latijns-Amerika. Maar ook het Europese continent is vandaag een bijna volledig verstedelijkt territorium. Samen dragen die situaties bij tot de bekende statistieken: terwijl er nu reeds meer dan 50% van de wereldbevolking in steden leeft, zal dat aandeel in 2050 meer dan 75% zijn. En meer dan 90% van onze rijkdom wordt gegenereerd op nog geen 3% van het beschikbare aardoppervlak. Deze immense veranderingen zijn zeer ingrijpend, maar ze worden slechts zelden als aanleiding gezien om de manier waarop de samenleving wordt georganiseerd en bestuurd, te herdenken. Economisch gesproken zijn steden veel belangrijker dan natiestaten, terwijl politiek, bestuurlijk en dus ook planologisch gesproken de natiestaat het kader blijft waarbinnen de samenleving al eeuwenlang wordt georganiseerd.

De 5de IABR meent dat het politieke denken en handelen zich moet innoveren om op een effectieve manier in te kunnen spelen op maatschappelijke uitdagingen die zich steeds vaker als stedelijke vraagstukken (zullen) manifesteren. Met andere woorden, als de grote maatschappelijke vraagstukken 'verstedelijken', dan moet ook de manier waarop we politiek bedrijven en waarop we steden plannen en ontwerpen herdacht worden. Het is in de steden dat de essentiële hedendaagse vraagstukken tastbaar worden (sociale tweedeling, ecologie, economie, energie, enz.). Steden en het 'maken van stad' (als een kwalitatief begrip: de stad als motor van 'coexistence') zijn daarom deel van het antwoord op die uitdagingen. De huidige generieke planningsprocedures en recepten staan echter te ver af van die stedelijke realiteit en uitdaging, en produceren ineffectieve antwoorden. Het lineaire en hiërarchische planningsprincipe dat van politieke beslissing, via de vertaling naar een planningskader, naar de omschrijving en finaal het ontwerp van een deelproject afdaalt, leidt vaak tot stedelijke transformaties die naast de stedelijke realiteit staan, zoals een antwoord naast een vraag kan staan zonder hem te beantwoorden.

Drie centrale planningsvraagstukken, drie Test Sites

De 5^e IABR is meer dan een theoretische exercitie en houdt zich actief bezig met stad maken. In nauwe samenwerking met lokale overheden en partners initieert en coördineert de IABR zelf drie innovatie trajecten op drie emblematische "Test Sites" in Rotterdam, Istanbul en São Paulo. De Test Sites binnen elk van deze steden zijn exemplarisch voor drie belangrijke evoluties en uitdagingen die het herdenken van het planningsstelsel noodzakelijk maken. De IABR en de *stakeholders* vertrekken daarbij vanuit een concrete

uitdaging of probleem, en delen de intentie om de ontwikkelde voorstellen verder te ontwikkelen, te implementeren of te realiseren aan de hand van *pilot projects*.

Elk van de drie Test Sites is exemplarisch voor één van drie belangrijke aanleidingen voor het herdenken van het generieke planningsstelsel:

- *We cannot build cities, we can only change them.*
Als stadsproject rond een belangrijk internationaal openbaar vervoersknooppunt staat het Rotterdam Central District symbool voor de noodzaak om de 'gebiedsontwikkeling' te herdenken. De voorbije decennia zijn wereldwijd binnen de vooraf bepaalde contouren van het project volstrekt nieuwe stadsdelen gedacht en gebouwd. Deze zijn niet veel meer dan een eiland met een volumetrische extrusie van het vastgoed potentieel dat een internationaal vervoersnetwerk (auto en/of openbaar) produceert. Om zulke grootstedelijke projecten deel uit te laten maken van de stad en om in de nasleep van de wereldwijde vastgoedcrisis nieuwe ontwikkeling- en verdienmodellen uit te werken, moet het 'blue print' model van planning worden verlaten. We moeten aanvaarden dat we stadsdelen niet kunnen bouwen; we kunnen de stad enkel transformeren. Daarvoor moeten we nieuwe beleids-, plannings- en ontwerpprincipes ontwikkelen.
- *From massive but random urbanization towards a cohesive city.*
Wereldwijd heeft de toename van de stedelijke bevolking een schaalvergroting van steden veroorzaakt. Zo ook in São Paulo. Het uitdijen van de stadsvlak betekent echter niet dat er kwalitatieve stadsdelen ontstonden met een samenhang tussen de verschillende stedelijke componenten en functies. Deze uitdijende band van verstedelijking rond de historische stadskernen leest eerder als een onsamenhangende nevenschikking van industriële, logistieke en commerciële functies, woningen, publieke voorzieningen en infrastructuur. Zoals ook in Cabuçu de Cima (São Paulo) het geval is, vormt het ontwikkelen van plannings- en ontwerpprincipes die samenhang en onderlinge relatie tussen verschillende stadscomponenten kunnen realiseren, één van de grote uitdagingen. Met andere woorden, hoe stad te maken met de beschikbare ingrediënten.
- *Integrating productive landscape and urbanization.*
Op veel plekken in de wereld is de scheiding tussen stedelijk gebied en landschappelijk gebied één van de basisbeginselen van de planning. Maar als we kijken naar de realiteit van zowel het verstedelijkte Europese territorium als explosief groeiende steden, dan raakt het productieve landschap steeds intenser verweven met de verstedelijking. De begrenzing van stedelijke gebieden in master- en regionale plannen heeft duidelijk slechts een beperkt effect, omdat ze haaks staat op de logica van het stedelijk systeem zelf. Met Arnavutköy, één van de noordelijke randgemeentes van Istanbul als partner wil de biënnale alternatieve, meer effectieve planningsprincipes ontwikkelen op het snijvlak van productief landschap en verstedelijking.

CounterSites

Rondom deze drie centrale vraagstukken en de door de IABR zelf gecoördineerde *Test Sites* wil *Making City* een selectie van andere 'politiek-ruimtelijke innovatieprojecten' samenbrengen en presenteren: CounterSites.

Zowel de Test Sites als de CounterSites doorbreken het generieke, lineaire en hiërarchische planningsprincipe en zetten ontwerp en ontwerp bureaus in aan het begin van het proces (ontwerp voorop i.p.v. aan het einde). Ontwerpvoorstellen kunnen, vanuit het concrete, op die manier nieuwe vormen van samenhang en nieuwe planningsprincipes aanreiken. Aan de hand van een reeks heel concrete innovatie-projecten die antwoorden formuleren en presenteren op de drie centrale vraagstukken wil de 5de IABR het hoofdargument inzichtelijk en

tastbaar maken. Ze is op die manier zowel platform voor de zoektocht van politici, stedelijke overheden, culturele organisaties, onderzoekers en ontwerpers naar aangepaste, beter presterende planningsprincipes en methodieken, als cultureel ondernemer die samen met de partnersteden zelf drie innovatietrajecten initieert en leidt.

Naar een manifestatie

Het centrale argument en de overtuiging van deze Biënnale, namelijk dat in een continu verstedelijkende wereld het 'maken van stad' één van de meest cruciale (politieke) instrumenten is om maatschappelijke uitdagingen te beantwoorden, zal daarom centraal staan in zowel de hoofdtentoonstelling als de bijhorende publicaties en conferentie.

Juist daarom wil de 5de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam met de hoofdtentoonstelling niet alleen een vakpubliek maar ook en vooral een breder publiek bereiken met een overzichtelijke en intrigerende presentatie van concrete uitdagingen en projecten. Om dit doel te bereiken wordt nauw samengewerkt met het Nederlands Architectuurinstituut en zijn Hoofd Presentatie, Linda Vlassenrood.

5e IABR: Internationaal Curatoren Team

Het Internationale Curatoren Team smeedt de Test Sites, CounterSites en de andere projecten van de 5e IABR aaneen tot één samenhangend statement over stad-maken.

Het Internationale Curatoren Team wordt voorgezeten door **George Brugmans**, sinds 2004 algemeen directeur van de IABR, en bestaat uit de volgende leden:

Henk Ovink (curator): als directeur Nationale Ruimtelijke Ordening (Ministerie Infrastructuur en Milieu) is Henk Ovink als opdrachtgever verantwoordelijk voor de nieuwe architectuurnota (een Cultuur van Ontwerpen), de lange termijn strategie voor de Randstad (Structuurvisie Randstad2040), de nieuwe Wet Ordening (Wro), de kennis en onderzoeksagenda, twee leerstoelen - aan de Universiteit van Utrecht (planologie) en aan de Technische Universiteit Delft (politiek & ontwerp) en voor de Nederlandse Olympische strategie (Olympisch Plan 2028). Ovink gaf en geeft lezingen op Harvard GSD, Columbia GSAPP, University of Kentucky, TU Delft, en de Design Academy Eindhoven. Ovink heeft verscheidene artikelen gepubliceerd omtrent verandering binnen de overheid, *governance*, ruimtelijke ordening en specifiek over de relatie tussen ontwerp en politiek.

Joachim Declerck (curator hoofdtentoonstelling): medeoprichter en programma directeur van Architecture Workroom (Brussel) en projectleider bij het Berlage Instituut (Rotterdam). Architecture Workroom werkt samen met publieke en/of private partijen in het opzetten en coördineren van vooruitstrevende ontwerpstudies die tot doel hebben innovatieve antwoorden te ontwikkelen op architecturale en stedelijke uitdagingen. Het wil bijdragen aan de internationale ontwikkeling en uitwisseling van kennis en expertise op het gebied van ontwerp, door middel van publicaties, conferenties, tentoonstellingen en *residency programs*. Declerck leidde het professionele ontwikkelingsprogramma bij het Berlage Instituut van 2008 tot 2010 en was assistent-curator in 2007, toen het Berlage Instituut curator was van de 3^e IABR, *Power – Producing the Contemporary City*.

ZUS (curator Test Site Rotterdam): Het bureau ZUS [Zones Urbaines Sensibles] wordt geleid door **Elma van Boxel** en **Kristian Koreman** en bestaat uit een tienkoppig internationaal team van ontwerpers, architecten, stedenbouwkundige en landschapsarchitecten. Het bureau opereert in de hedendaagse stad en produceert landschappen, boeken, architectuur, ongevraagde adviezen, tentoonstellingen, onderzoeken en stedenbouwkundige plannen. Het World Expo Park en het landschap van het Nederlandse paviljoen in Sjanghai zijn enkele van hun laatste werken. Verder realiseerden ze een landschapspark in Brussel en maakten ze ontwerpen voor de nieuwe Rijnhavenbrug en een Radarmast

te Rotterdam. Voor hun grensoverschrijdende werk dat beweegt tussen het private en publieke domein ontvingen zij in 2007 de Rotterdam Maaskantprijs voor Jonge Architecten.

MMBB (curator Test Site São Paulo): MMBB Architects, gevestigd in São Paulo, Brazilië, is in 1991 opgericht door de architecten **Fernando de Mello Franco**, **Marta Moreira** and **Milton Braga**. Hun professionele optreden betreft de ontwikkeling van publieke en institutionele ontwerpen op het gebied van stedelijke ontwikkeling, zoals de ontwikkeling van *favela's*, sociale woningbouw en infrastructurele faciliteiten. Het werk van MMBB is getoond in verschillende tentoonstellingen door heel Brazilië, zoals "The informal city of the XXI century", MCB São Paulo (2010); "Dirty Works", GSD Harvard Boston (2008); "Global Cities", Tate Modern London (2007); "Collective", ETH Zurich (2007), en in de 3e en 4e IABR (2007 and 2009). Daarnaast is hun werk gepubliceerd in boeken, catalogi en internationale tijdschriften, zoals *Abitare*, *Arch+*, *Architectural Record*, *AU*, *Casabella*, *GA*, *Hoch Parterre*, *L'Architecture D'Aujourd'Hui*, *On Site*, *XXI*. Allen hebben ze lesgegeven op universiteiten in Brazilië en daarbuiten.

Asu Aksoy (curator Test Site Istanbul): is onderzoeker en assistent professor, verbonden aan de Istanbul Bilgi University, Faculteit Communicatie. Gedurende vele jaren als onderzoeker heeft ze verschillende projecten uitgevoerd binnen Britse en Turkse universiteiten, met speciale aandacht voor stedelijke en culturele transformaties in de context van migratie, globalisering en beleid. Ze heeft ruimschoots gepubliceerd omtrent deze onderwerpen, waarbij ze de impact van wereldwijde migratie op het culturele kapitaal van steden in West Europa aankaartte. Daarnaast heeft ze uitgebreid geschreven over de transformatie van Istanbul in de context van de globalisering van de stad. Op het moment leidt Asu Aksoy een project over de culturele economie van Istanbul dat zich richt op het ontwikkelen van beleidsaanbevelingen ten aanzien van het omgaan met de agenda voor de creatieve stad. Asu Aksoy heeft meegewerkt aan de oprichting van Santralistanbul, een international kunst en cultuur centrum dat opgericht is door Istanbul Bilgi University.